

Symptomy dysleksji rozwojowej

Symptomy dysleksji można zaobserwować w czytaniu, pisaniu, zachowaniu (opóźnienia rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych). Objawy dysleksji rozwojowej zmieniają się na poszczególnych etapach rozwoju i edukacji. Inne są w okresie poprzedzającym naukę, odmienne w okresie nauczania początkowego, a jeszcze inne na poziomie starszych klas szkoły podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych. Dysleksja nie ustępuje samoistnie, należy ją postrzegać jako **problem całego życia**, stąd u osób dorosłych też obserwuje się jej charakterystyczne symptomy.

Termin dysleksja rozwojowa obejmuje kilka rodzajów zaburzeń:

- **Dysleksja** - rozumiana jako trudności w czytaniu, przejawiające się zaburzeniami tempa i techniki czytania, jak i stopnia rozumienia treści. Używanie terminu "dysleksja" do określenia kłopotów z czytaniem zwiększa bałagan w terminologii, jednak tak się niezbyt szczęśliwie przyjęło.
- **Dysortografia** - czyli trudności z opanowaniem poprawnej pisowni. Żeby można było stwierdzić dysortografię trzeba sprawdzić, czy dziecko popełnia błędy ortograficzne mimo dobrej znajomości zasad pisowni. U dzieci popełniających błędy ortograficzne i nie znających zasad pisowni trudno mówić o dysortografii.
- **Dysgrafia** - czyli niski poziom graficzny pisma (potocznie mówimy, że dziecko brzydtko pisze). Litery pisane przez dziecko są koślawe, różnej wielkości i często lądują na niewłaściwej wysokości. Praktycznie wszystkie dzieci zaczynające pisać popełniają tego typu błędy, więc występowanie ich w pierwszym zeszycie nie stanowi podstawy do obaw. Problem pojawia się, gdy błędy utrzymują się mimo upływu czasu.
- **Dyskalkulia** - czyli problemy w matematyce. Dzieci z dyskalkulią mają zwykle kłopoty z pojęciem liczby, porównywaniem liczebności zbiorów, ocenianiem co jest większe a co mniejsze i tak dalej.

U dzieci w wieku niemowlęcym, poniemowlęcym, przedszkolnym i częściowo wczesnoszkolnym (do ok. 9. r.ż.) nie można jeszcze zdiagnozować dysleksji rozwojowej. Jednak obserwuje się pewne objawy, które sygnalizują możliwość wystąpienia w przyszłości specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Nie determinują one jeszcze diagnozy (też można dokonać na przełomie drugiej i trzeciej klasy szkoły podstawowej), jednak dzieci z poniższymi objawami zalicza się do tzw. **grupy ryzyka dysleksji**, gdyż bardzo często są to pierwsze sygnały nadchodzących trudności:

WIEK NIEMOWLĘCY (0-PIERWSZY ROK ŻYCIA)

Motoryka duża - opóźniony lub nietypowy rozwój ruchowy. Dzieci nie raczkują lub mało raczkują, gorzej utrzymują równowagę w postawie siedzącej i stojącej.

Minimalne dysfunkcje neurologiczne, jak np. obniżony tonus mięśniowy, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do końca pierwszego roku życia.

WIEK PONIEMOWLĘCY (2-3 LATA)

Motoryka duża - opóźniony rozwój ruchowy - dzieci mają trudności z utrzymaniem równowagi, automatyzacją chodu - później zaczynają chodzić, biegać.

Motoryka mała - opóźniony rozwój motoryki rąk - dzieci są mało zręczne manualnie - są nieporadne w samoobsłudze (np. myjąc ręce, ubierając się, jedząc łyżką, zapinając duże guziki), mało sprawne w zabawach manipulacyjnych, np. polegających na budowaniu z klocków.

Funkcje wzrokowe, koordynacja wzrokowo-ruchowa - opóźnienie rozwoju grafomotorycznego - dzieci nie próbują same rysować

- w wieku 2 lat nie naśladują rysowania linii,
- w wieku 2 lat 6 miesięcy nie potrafią naśladować kierunku poziomego i pionowego linii,
- w wieku 3 lat nie umieją narysować koła.

Funkcje językowe - opóźnienie rozwoju mowy - dzieci później wypowiadają pierwsze słowa (w pierwszym roku życia):

- w wieku 2 lat - zdania proste,
- w wieku 3 lat - zdania złożone.

WIEK PRZEDSZKOLNY (3-5 LAT)

Motoryka duża - niska sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała, która objawia się tym, że dziecko: - słabo biega - ma kłopoty z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika, z trudem uczy się jeździć, np. na rowerku trzykołowym, jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych.

Motoryka mała - słaba sprawność ruchowa rąk:

- trudność i niechęć do wykonywania czynności samoobsługowych, np. zapinania małych guzików, sznurowania butów,
- trudność w zabawach manipulacyjnych, takich jak nawlekanie koralików.

Koordynacja wzrokowo-ruchowa:

- trudnościami z budowaniem z klocków,
- niechęć dziecka do rysowania, proste rysunki,
- nieprawidłowy chwyt ołówka, kredki dziecko rysując za mocno lub za słabo go przyciska,
- brak umiejętności rysowania koła - w wieku 3 lat, kwadratu i krzyża w wieku 4 lat, trójkąta i kwadratu opartego na kącie w wieku 5 lat.

Funkcje wzrokowe:

- nieporadność w rysowaniu (rysunki bogate treściowo, lecz prymitywne w formie),
- trudności w składaniu według wzoru obrazków pociętych na części, puzzli, wykonywaniu układanek.

Funkcje językowe:

- opóźniony rozwój mowy,
- nieprawidłowa artykulacja głosek,
- trudności z wypowiadaniem nawet niezbyt złożonych wyrazów (przekręcanie wyrazów),
- długie posługiwanie się neologizmami,
- trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (np. ok-o, ok-ręć),
- trudności z zapamiętaniem i przypominaniem nazw (sekwencji),
- trudności z zapamiętaniem krótkich wierszyków i piosenek,
- trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań prostych, mały zasób słownictwa.

Lateralizacja - opóźniony rozwój - brak przejawów preferencji jednej ręki.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni - z końcem wieku przedszkolnego dziecko nie umie wskazać prawej ręki.

WIEK PRZEDSZKOLANY – klasa „O”

Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu ujawniają się dopiero w szkole, podczas gdy już w okresie przedszkolnym można zauważyć objawy tzw. ryzyka dysleksji. Są to:

- opóźniony rozwój mowy;

- mała sprawność i koordynacja ruchów podczas zabaw ruchowych, samoobsługi, rysowania i pisanie (brzydkie pismo);
- wadliwa wymowa, trudności z wypowiedzaniem złożonych słów, błędy gramatyczne;
- trudności z różnicowaniem głosek podobnych oraz z wydzieleniem sylab, głosek ze słów i ich synteza;
- trudności z wykonywaniem układanek i odtwarzaniem wzorów graficznych;
- oburęczność;
- mylenie prawej i lewej ręki;
- trudności w czytaniu pomimo dobrej inteligencji oraz braku zaniedbania środowiskowego i dydaktycznego.

WIEK SZKOLNY – NAUCZANIE POCZĄTKOWE: klasy I-III

O ryzyku dysleksji można jeszcze mówić w klasie pierwszej. W drugiej klasie również możemy użyć tego rozpoznania – jako wstępne – jeśli nie znamy dobrze dziecka lub jeśli jest ono wyraźnie zaniedbane środowiskowo. W takich wypadkach nie jesteśmy bowiem pewni, czy symptomy trudności nie są skutkiem wyłącznie okresowych braków rozwojowych i dydaktycznych, które można szybko wyrównać odpowiednimi zabiegami pedagogicznymi. W innych wypadkach mogą być podstawy do rozpoznania dysleksji rozwojowej. Symptomy dysleksji rozwojowej w nabywaniu umiejętności szkolnych: czytania i pisanie.

Zakres	Symptomy
Czytanie	<p>Nasilone trudności w nauce czytania, przejawiające się w jednej z form:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mało błędów, lecz wolne tempo czytania, prymitywna technika (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną synteza słowa), słabe rozumienie tekstu; • bardzo szybkie tempo czytania, lecz z wieloma błędami, domyślanie się treści na podstawie kontekstu, często niewłaściwe i słabe rozumienie przeczytanego tekstu.
Pisanie	<p>Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju funkcji wzrokowych (sposobu spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej), przejawiające się jako:</p> <ul style="list-style-type: none"> • popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów ze wzoru; • trudności z zapamiętaniem alfabetu; • trudności z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter lub liter o skomplikowanej strukturze (np. F, H, Ł, G); • mylenie liter podobnych pod względem kształtu (np. l-t-ł, m-n, u-y, o-a-e, a-ę, e-ę); • mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. p-b-d-g, m-w, n-u). <p>Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju funkcji słuchowo-językowych (przede wszystkim aspekt fonologiczny funkcji językowych, czyli spostrzegania słuchowego dźwięków mowy, a także uwaga i pamięć fonologiczna):</p> <ul style="list-style-type: none"> • nasilone trudności w pisaniu ze słuchu (dyktanda); • mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym pod względem słuchowo-artykulacyjnym (np. głoski z-s, w-f, d-t, k-g); • trudności z zapisywaniem zmiękczeń, mylenie głosek i-j; • trudności z zapisywaniem głosek nosowych: ą-om, ę-en; • częste opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab; • pisanie wyrazów bezsensownych. <p>Trudności z opanowaniem poziomu graficznego pisma związane z opóźnieniem rozwoju ruchowego i koordynacji wzrokowo-ruchowej, przejawiające się jako:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nieprawidłowe trzymanie narzędzia graficznego (ołówka, pióra); • nadmierne ściskanie pióra podczas pisanie oraz nieprawidłowy

- (nadmierny lub zbyt słaby) nacisk pióra na papier;
- wolne tempo pisania, szybkie męczenie się ręki;
- niekształtne litery;
- nieprzestrzeganie liniatury;
- nieprawidłowe łączenie liter;
- mało czytelne pismo.

Jeżeli wyżej wymienione symptomy oraz trudności w czytaniu i pisaniu utrzymują się w klasie drugiej pomimo pomocy rodziców w domu i właściwej pracy nauczyciela w szkole, konieczne jest badanie diagnostyczne w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jedną z przyczyn tych objawów i trudności może być dysleksja rozwojowa.

WIEK SZKOLNY – klasy IV–VI

Zakres	Symptomy
Czytanie	<p>Nasilone trudności w nauce czytania, przejawiające się w jednej z form:</p> <ul style="list-style-type: none"> czytanie z małą liczbą błędów, lecz w wolnym tempie, prymitywna technika (sylibizowanie trudnych wyrazów) i niedokładne rozumienie tekstu; bardzo szybkie tempo czytania, lecz z wieloma błędami, wynikające z domyślania się treści na podstawie kontekstu, często niewłaściwe i niedokładne rozumienie przeczytanego tekstu; słabe rozumienie tekstu i niechęć do czytania.
Pisanie	<p>Nieprawidłowa pisownia, dominują błędy ortograficzne.</p> <p>Niepoprawna pisownia związana z opóźnieniem rozwoju funkcji wzrokowych (sposobienia wzrokowego i pamięci wzrokowej), co przejawia się jako:</p> <ul style="list-style-type: none"> popelnianie błędów podczas przepisywania tekstów ze wzoru; błędy wynikające z mylenia liter podobnych pod względem kształtu (np. l-t, m-n, u-y, o-a-e, a-ą, e-ę) lub z mylenia liter podobnych pod względem kształtu, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. p-b-d-g). <p>Niepoprawna pisownia związana z opóźnieniem rozwoju funkcji słuchowo-językowych (przede wszystkim aspektu fonologicznego funkcji językowych, czyli sposobienia słuchowego dźwięków mowy, również uwaga i pamięć fonologiczna), także aspektu morfologiczno-syntaktycznego, przejawiające się jako:</p> <ul style="list-style-type: none"> nasilone trudności w pisaniu ze słuchu (dyktanda); błędy wynikające z mylenia liter odpowiadających głoskom podobnym pod względem słuchowo-artykulacyjnym (np. głoski z-s, w-f, d-t, k-g); błędy w zapisywaniu miękkich, głosek i-j; błędy w zapisywaniu głosek nosowych: ą-om, ę-en; częste opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab. <p>Trudności z opanowaniem poziomu graficznego pisma związane z opóźnieniem rozwoju ruchowego i koordynacji wzrokowo-ruchowej, przejawiające się jako:</p> <ul style="list-style-type: none"> nieprawidłowe trzymanie narzędzia graficznego (ołówka, pióra); nadmierne ściskanie pióra podczas pisania oraz nieprawidłowy (nadmierny lub zbyt słaby) nacisk pióra na papier; wolne tempo pisania, szybkie męczenie się ręki; niekształtne litery; nieprawidłowe łączenie liter; mało czytelne pismo.

W tym też okresie pojawiają się trudności w innych przedmiotach szkolnych niż język polski. Duże problemy mogą sprawiać uczniom z zaburzeniami percepcji wzrokowej, przestrzennej i pamięci wzrokowej takie przedmioty szkolne, jak:

- geografia (zła orientacja na mapie, w stronach świata);

- arytmetyka (odczytywanie liczb od prawej do lewej strony, mylenie znaków nierówności, trudności z przestrzenną organizacją zapisu działań w „słupkach”, trudności z operowaniem długimi liczbami, z wieloma zerami lub miejscami po przecinku);
- geometria (rysunek uproszczony, schematyczny);
- chemia (zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych);
- muzyka (czytanie i zapis nut).

Uczniom z zaburzeniami percepcji słuchowej dźwięków mowy, funkcji językowych i pamięci słuchowej trudności sprawiają:

- języki obce (zapamiętywanie słówek, odróżnianie podobnych wyrazów, prawidłowa wymowa);
- biologia (opanowanie terminologii);
- historia (zapamiętywanie nazwisk, nazw, dat, orientacja w czasie – chronologia);
- arytmetyka (zapamiętywanie szeregów cyfr, szczególnie wspak, utrwalenie tabliczki mnożenia oraz liczenie w pamięci).

Trudności pojawić się mogą również w przedmiotach szkolnych wymagających dobrej sprawności motorycznej:

- kultura fizyczna (niektóre ćwiczenia, np. równoważne, układy gimnastyczne);
- sztuka, geometria, biologia, geografia (rysowanie).

WIEK SZKOLNY – gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne

Wcześniej występujące objawy, opisane poprzednio, utrzymują się, a dodatkowo pojawiają się nowe. Uczeń pracuje niewspółmiernie do osiągniętych wyników szkolnych; często uzyskuje wyniki znacznie poniżej swoich możliwości.

Trudności w nauce można zaobserwować na różnych przedmiotach szkolnych, zależnie od utrzymujących się dysharmonii rozwojowych. Poniżej przedstawiono bardzo szeroki zakres symptomów trudności w uczeniu się, jednak nie wszystkie one występują jednocześnie.

Zakres	Symptomy
Język polski	Czytanie: <ul style="list-style-type: none"> • wolne tempo czytania (czasem jedyne objawy trudności w czytaniu); • trudności ze zrozumieniem i zapamiętaniem czytanego tekstu; • niechęć do czytania długich tekstów i grubych książek. Pisanie: <ul style="list-style-type: none"> • nieprawidłowa pisownia – dominują błędy ortograficzne lub tylko błędy ortograficzne pomimo znajomości zasad pisowni (czasem jest to jedyny rodzaj trudności); • trudności z organizacją tekstu (pisanie wypracowań); • robienie błędów gramatycznych; • trudne do odczytania odręczne pismo.
Języki obce	<ul style="list-style-type: none"> • trudności z poprawnym pisaniem pomimo dobrych wypowiedzi ustnych; • trudności z budowaniem wypowiedzi słownych; • trudności z zapamiętywaniem słówek; • trudności z odróżnianiem podobnych wyrazów; • nieprawidłowa wymowa; • trudności z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego na taśmę; • kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej.
Matematyka	Arytmetyka:

	<ul style="list-style-type: none"> • błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami lub miejscami po przecinku); • przestawianie cyfr (np. 56 – 65); • trudności z dodawaniem w pamięci, bez pomocy kartki papieru; • nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcania wzorów; • zapisywanie znaków nierówności odwrotnie; • nieprawidłowe odczytywanie treści w zadaniach tekstowych; • nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji. <p>Geometria:</p> <ul style="list-style-type: none"> • trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną; • niski poziom graficzny wykresów i rysunków.
Biologia	<ul style="list-style-type: none"> • trudności z opanowaniem terminologii (dłuższe nazwy, nazwy łacińskie); • problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków; • trudności z zapisem i zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych; • trudności z opanowaniem systematyki (hierarchiczny układ informacji).
Chemia	<ul style="list-style-type: none"> • nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych; • problemy z opanowaniem terminologii (nazwy i symbole pierwiastków i związków chemicznych); • trudności z zapamiętywaniem danych zorganizowanych przestrzennie (tablica Mendelejewa).
Geografia	<ul style="list-style-type: none"> • trudności z czytaniem i rysowaniem map; • trudności z orientacją w czasie i przestrzeni (wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni; obliczanie stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.); • trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych.
Historia i wiedza o społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none"> • trudności z zapamiętywaniem nazw i nazwisk; • zła orientacja w czasie (chronologia, daty); • trudności z orientacją na mapach historycznych.
Kultura fizyczna	<ul style="list-style-type: none"> • trudności z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe); • trudności w bieganiu, ćwiczeniach równoważnych; • trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka itp.); • niechęć do uprawiania sportów wymagających dobrego poczucia równowagi (deskorolka, windsurfing, snowboard itp.).

Na tym etapie edukacji dysleksja najczęściej występuje w formie dysortografii, ponieważ po wielu latach ćwiczeń i pracy terapeutycznej wyraża się tylko trudnościami w opanowaniu poprawnej pisowni. Ten obraz symptomów nie jest jednak trwały, wystarczy silny stres, na przykład podczas klasówki, egzaminu, aby „skompensowane” trudności powróciły w formie licznych błędów.

Opracowano na podstawie: „Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów”
M. Bogdanowicz, A. Adryjanek

http://www.ortograffiti.pl/o_dysleksji/symptomy_dysleksji_rozwojowej